

“Ett kärnvapenkrig kan inte – som enligt Clauswitz tes – betraktas som en fortsättning av politiken med andra medel. Det skulle vara ett sätt att begå världsomfattande självmord.”

Andrej Sacharov

Om Sacharovs Manifest

JAN GILLBERG

Efter att ha disputerat 1947 blev **Andrej Sacharov** knuten till Sovjetunionens vätebombsprogram, där han kom att få en ledande position. Genom sina insatser för utvecklingen av den kontrollerade kärnfusionen har gått till vetenskapshistorien som “Vätebombens Fader”.

Liksom flera amerikanska forskare inom olika kärnvapenprogram – bland andra **Robert Oppenheimer** – hamnade Sacharov i samvetsskris: “Vad är det jag håller på med?” Sina tankar om detta ledde honom vidare till att positionera sig som Sovjetunionens ledande dissident. Dessa sina tankar utvecklade han i vad som kommit att kallas “Sacharovs manifest”.

I tiden för manifestets tillkomst blev jag kontaktad av en företrädare för **SMOG** – en organisation för dissidenter som sett sig nödsakade att lämna Sovjet med högkvarter i Frankfurt. Denne – **Alexandr Timofejeff** – hade hört talas om mig som en engagerad och oförvägen människa och ville nu intressera mig för att låta översätta och ge ut manifestet i Sverige.

Så blev det. Manusets tillhandahåll jag i form en utskrift på tunt genomslagspapper. En ryskspråkig flicka i Uppsala engagerades för grovöversättning. Jag svarade för “finslipning”. För arbetets utförande lyckades jag låna en tvårumslägenhet på Linnégatan i Stockholm. Allt var mycket hemligt. För tryckningen engagerades Strängnäs Tryckeri AB. Året var 1969.

Att SMOG vände sig till mig är jag inte helt klar över. Under mina år som bland annat motionsskribare åt **Jarl Hjulmarsons** högerparti hade jag argumenterat för svenska atomvapen-låt vara i för fienden avskräckande syfte. Hade också utkommit med skriften “Försvar i atomåldern”. Året var 1957.

Sacharovs på svenska utgivna manifest fick inte den uppmärksamhet jag hade förväntat. DN:s allennarådande chefredaktör **Olof Lagercrantz** skulle iväg på en resa till Japan. Före avresan hade han instruerat **Magnus Fahlström** att se till att skriften inte blev omnämnd. Andra medier “följde *John*”. Så var det då och i olika avseenden.

Med tiden har Sacharov fått den uppmärksamhet han och hans manifest förtjänar. Han fick också 1975 Nobels Fredspris som han dock förhindrades att själv motta. Det fick istället hans hustru **Jelena Bonner** göra.

Priset fick Sacharov för att sedan mitten av 1960-talet ha ägnat en stor del av sin tid åt att förbättra de oliktänkandes

situation. Det hindrade emellertid inte att han förvisades till Gorkij efter att ha kritiserat Sovjets militära intervention i Afghanistan. Efter mångårig förvisning hävdes den 1986.

Efter befrielsen fick han en plats i duman. Där uttalade han skarp kritik vad gäller den bristande tillämpningen av **Helsingforsavtalets** bestämmelser om de mänskliga fri- och rättigheterna. Under vad som blev hans sista anförande segnade han ner i talarstolen och dog.

Sacharovs liv och gärning har idag fått förnyad aktualitet genom den av FN framlagda konventionen om kärnavapenavveckling samt tilldelandet av Nobels fredspris till **Internationella kampanjen för att avskaffa kärnvapen (ICAN)** men också genom det upptrappade ordkriget mellan två av världspolitikkens mest svårutsägbara aktörer med dessutom oklar mental status.

Sverige som gärna vill framställa sig som konventionens tillskyndare har samtidigt – som det måste tolkas – vikit undan för USA:s och NATO:s gemensamma påtryckningar när det gäller konventionens undertecknande. Således har USA-NATO samfällt uppmanat Sverige att inte ansluta sig till konventionen. Skulle detta ske, förklaras det, det få “*negativa konsekvenser*” för det svensk-amerikanska samarbetet samtidigt som Sveriges möjligheter att få hjälp av NATO-länder i ett krisläge skulle – som det uttrycks – “*försämras*”.

Sverige har i den uppkomna situationen valt att skjuta frågan på framtiden. Detta med hänvisning till att man måste få tid – flera månaders tid – att närmare studera avtalstexten.